

«Gara ýaň» hakynda

Category: Edebi tankyt, Goşgular, Kitapcy, Ýol ýazgylary

написано kitapcy | 21 января, 2025

"Gara ýaň" hakynda

"GARA ÝAÑ" HAKYNDА

Biz ýigrimi baş ýaşlaryndaky şahyrlaryň şol ýaşlarda ýazan ýada ýazaýjak zatlarynyň temasyny göz öňüne getirjek bolýarys. Ýalňışmaýan bolsak, şonuň özi ilki bilen liriki gahrymanyň intim duýgulary esasynda döreýän temadyr, ýagny söýgi baradaky ownuk goşgularydyr. Bu ýagdaýy biz özümüzىň hem-de öz galamdaşlarymyzyň döredijiliginde görýärис.

Şeýle diýmek bilen, asla "baky tema" bolan söýgi lirikasyny kemsitjek bolamyzok. Hemme zat haýsy temada ýazylanam bolsa, onuň ýazylyş derejesine, setirleriň emosional agramyna, awtoryň ussatlyk derejesine ~ poeziýany poeziýa edýän hamyrmaýanyň ýugrumyna bagly. Biziň ýaş türkmen şahyrlarymyzyň (diňe şahyrlar hem däl) arasynda gaty köpleriniň "uly tema" ýapyşyp, ýöne welin oňly eser ýazyp bilmeyändiklerini aýtsak, bu biziň açыş etdigimiz bolmazdy. Eseriň eser bolup çykmagy üçin, seçip alan temaň baş barmagyň ýaly özleşdirmek ýeterlik däl. Muny edebiyat tejribämiz tassyklaý-tassyklaý gelýär.

Ýene iň ilkinji jümlämize dolanyp gelýärис. Ýigrimi baş ýaşlaryndaky şahyr türkmen ýigidi, adyny agzaňda endamyň tikenekledýän Oswensimiň diwarlaryna garap dur. Ikinji jahan urşunyň guitaraly bări bolsa, ençeme ýyllar geçipdir. Elhenç krematoriýalaryň äpet turbalary tüsselänok. Jellatlar ýok. Parahatçylyk. Ümsümlik.

Emma...

Emma, ýigriminji asyryň gara faşizminiň adamzat taryhynda henize çenli görlüp-eşdilmedik zalymlygyny, wagşylygyny gören gara diwarlar gepläp durlar. Ol diwarlardan eşidilýän seda ýaş şahyryň gulagyna däl-de, gös-göni ýüregine barýar. "Oswensim owazlary" (rusça terjimesinde "Gara ýaň") ýaş ýigidiň kalbyny gaplap alýar-da ony lerzana salyp başlaýar.

Annaberdi Agabaýew taryhy faktlardan mysallar getirýär. Biz gara faşizmi gazap bilen paş edýän ençeme eserleri okapdyk. I.G.Erenburgyn ot ýaly ýandyryp barýan makalalarynda-da, B.Polewoýyň, A.Kuznesowyň dokumental materiallar esasynda ýazan kitaplarynda-da... okapdyk. Annaberdi Agabaýew 0swensimden alan agyr täsirleri, ýürek awundyrmalary esasynda näme ýazjagy barada, elbetde, oýlanan bolsa gerek. Biziň daşary ýurtlara gidip gelýän köplenç ýazyjylarymyzyňky ýaly, "Ýol ýazgylaryna" ýapyşsa, oña elbetdd ýeñil düşerdi. Şonda ol görüp-eşiden, iýen-içsn zatlaryny, duşusan, gürleşen adamlaryny, güzel ýerleriň adyny agzardy.

Emma, ýaş şahyr öz öňünde başgarajyk maksady goýupdyr. 0swensimiň "Gara ýaňy" hakynda poema ýazmagy maksat edinipdir. Şu maksadyň özi-de, awtora sagbol aýtmaga esas berýär.

Eýýäm "Gara ýaňyň" güýcli täsirini ony okan okyjylaryň hemmesi duýýar. Ine, şu ýerde-de onuň şowly çykmagyna gürrüňsiz sebäp bolan bir faktory belläsiň gelýär. Bu faktor awtoryň mazmuna laýyk forma tapýanlygydyr. A.Agabaýew krematoriýanyň ýandyrylan sary saçlyja, garasaçlyja gyzlara dil bitirýär. Haýsydyr bir hakda "Özüň mamla bolsaň, gaty geplemegiň hajaty ýok" diýen nakyl bar. Edil şonuň ýaly, faşizmiň sary saçlyja, gara saçlyja bigünä gurbanlary hem sadaja, çagalyk dili bilen gepleýärler.

Agzyndan ene süýdi gitmedik şol görgüllileriň näme günäleri bardy? Gurjak oýnandyklary üçin günäkärmidiler?

Hawa, faşizmde rehim hiç haçan bolmandy.

Faşizmde adamkärçilik bolan bolsa, oña faşizm diýlen şeýle nejis at berilmezdi.

Geçen uruşda faşistler tutdurman gidip barýan sowet tankunu duruzmak üçin başga alaç tapman, ahyry şol tankyň barýan ýoluna nemes çagasyny, diri nemes çagasyny taşlapdylar! Sebäbi, olar hiç haçan, hiç haçan sowet tankynyň neresse çagany basyp geçmeýändigine, basyp geçmejekdigine örän gowy düşünýärdiler! Faşist jellatlary biziň gulpaklyja çagalarymyzy diriligine ýakypdylar. Sowet esgeri bolsa nemes çagajygyny halas etjek bolup, şonuň hatyrasyna özi heläk bolupdy!

A.Agabaýewiň ýüregi goja professoryň 0swensimiň diwarlaryndan

ýaňlanýan sesini duýýar.

"Işlenmedik formulalam galdy meñ".

Otly peçe salynmazynyň öň ýanyndaky minutlarda haýsydyr bir gyzyň öz içinden gaýtalaýan sözi A.Agabaýewiň ýaş kalbyny paralaýar:

"...Gökde bolsa şamçyrag deý ýyldyzlar,
Meñzeýärdi indi dogjak ogluma".

A.Agabaýewiň antifaşistik poemasy türkmen okyjysynyň-da, rus okyjysynyň-da (eseriň rusça terjimesi "Ашхабад" žurnalynda, soňra "Смена" žurnalynda çap edildi) ýüregine ýol tapdy. Edebiyat adamlarynyň zähmetinde töötänleýin iňňän seýrek bolýar diýýärler. A.Agabaýewiň gürrüňi edilýän eseriniň töötänleýin şowlulyk däldigine bolsa onuň sany şeýle köp bolmasa-da, beýleki ýazan goşgulary güwä geçýär. Ol geljege ynam berýän ýaş talantlarymyzyň, aýdylyşy ýaly, güýçlüleriniň biri.

1981.

Berdinazar HUDAÝNAZAROW.

Edebi tankyt